

مرکز مدیریت حوزه علمیه خراسان

مدرسه علمیه عالی نواب

پایان نامه سطح سه

رشته تخصصی فقه و حقوق

عنوان:

احکام زنده ماندن جانی در مجازات های سالب حیات در فقه امامیه

و حقوق ایران

استاد راهنما:

جناب آقای حجت الاسلام و المسلمین دکتر عبدالرضا اصغری (زید عزه)

استاد مشاور:

جناب آقای حجت الاسلام و المسلمین دکتر محمد باقر گرایلی (زید عزه)

تدوین و نگارش:

احمد عوض پور

بهار ۱۴۰۰

تقدیم نامہ

تقدیم بہ:

ساحت قدس قطب عالم امکان و مرکز دایرہ وجود، مہدی موعود امت، حضرت ختمی ولایت (عجل اللہ تعالیٰ فرجہ

الشریف) کہ کاروان عبودیت را با جذبہ و عشق بہ سوی نشئہ تجرد و اطلاق سوق می دهد.

تقدیر و سپاسگزاری:

بی شک، تدوین و نگارش یک اثر علمی و سیر مراحل مختلف آن، بدون کمک اهل فن میسر نیست، این اثر نیز از این قاعده مستثنا نبوده و همراهان و دلسوزانی با خود داشته تا در این قالب، قرار گرفته است.

بنابراین، ادب اقتضاء می کند که صمیمانه ترین تقدیر و سپاس از ایشان صورت پذیرد، از جمله فاضل

فرزانه، حجت الاسلام و المسلمین جناب آقای دکتر عبدالرضا اصغری (زید عزه)

که همیشه راهنمایی های ایشان رفیق راه و دلیل رسیدن به مطلوب بود.

و فاضل ارجمند حجت الاسلام و المسلمین جناب آقای دکتر محمدباقر گرایلی (زید عزه)

که با مشورت های ایشان نقاط مبهم پژوهش روشن شد.

بار پروردگارا!

از خزائن غیب خود آنچه را که از خوبی و خیر ضبط نموده ای، به ایشان مرحمت فرما.

چکیده

زنده ماندن قاتل بعد از اجرای قصاص نفس دارای فروض مختلفی است که برخی از آنها در فقه و قانون مطرح شده است و برخی دیگر بر اساس قواعد فقه و حقوق، یا نصوص خاص قابل استنباط است. در بحث قصاص به دلیل رعایت شرط مماثلت و به دلیل اینکه حق قصاص در زمره حق الناس است، در صورت درخواست ولی دم، حق تکرار قصاص برای اولیای دم ثابت است، اگرچه حق عفو یا دریافت دیه از قاتل نیز ثابت است و جراحاتی نیز که در اثر قصاص ناقص برای جانی پیدا شده، جراحاتی بوده که داخل در قصاص و نتیجه آن به حساب نیامده و از این نظر جانی، مجنی علیه محسوب شده و حق قصاص یا دریافت دیه را خواهد داشت، اما در بحث حدود و تعزیرات در میان دلائل مخالفان و موافقان تجدید اعدام استدلال چشمگیری دیده نمی شود. موافقان اعدام مجدد، غالباً استدلالشان بر این است که مجازات درباره این فرد به طور کامل اجرا نشده، بنابراین مجرم باید برای بار دوم به دار مجازات آویخته شود. در عین حال سکوت قانون، موضوعی است که دو طرف ضمن تایید آن تلاش کرده اند تا با تکیه بر این موضوع، از آن در جهت تقویت و تایید نظر خود استفاده کنند. برای رسیدن به این مهم در این تحقیق ما از روش توصیفی-تحلیلی به صورت کتابخانه ای استفاده می کنیم.

واژگان کلیدی: مجازات، اعدام، سلب حیات، قصاص، تعزیر، حکم

فهرست مطالب

تبیین موضوع .....
سوالات اصلی .....
سوالات فرعی .....
فرضیه‌ها .....
فرضیه‌های اصلی .....
فرضیه‌های فرعی .....
پیشینه تحقیق .....
الف: کتاب .....
ب: پایان نامه‌ها .....
ج: مقالات و سایت‌ها .....
ضرورت انجام تحقیق .....
روش انجام تحقیق .....
اهداف تحقیق .....

فصل اول

کلیات

مبحث اول: واژه‌شناسی .....
گفتار اول: مفهوم اعدام .....
الف: معنای لغوی .....
ب: معنای اعدام در اصطلاح فقه .....
ج: معنای اعدام در اصطلاح حقوق .....
گفتار دوم: مفهوم قصاص .....
الف: معنای لغوی .....

ب: معنای اصطلاحی.....

گفتار سوم: مفهوم حکم.....

الف: معنای لغوی.....

ب: معنای اصطلاحی در فقه و اصول.....

ج: معنای اصطلاحی در حقوق.....

گفتار چهارم: محاکمه.....

الف: معنای لغوی.....

ب: معنای اصطلاحی.....

گفتار پنجم: مفهوم جنایت.....

الف: معنای لغوی.....

ب: معنای اصطلاحی.....

گفتار ششم: مفهوم تعزیر.....

الف: معنای لغوی.....

ب: معنای اصطلاحی.....

فصل دوم

جرایم مستوجب قصاص

مبحث اول: موجب ثبوت قصاص نفس.....

گفتار اول: اقسام قتل.....

بند اول: قتل عمد.....

بند دوم: قتل شبه عمد.....

بند سوم: قتل خطای محض.....

گفتار دوم: ادله وجوب قصاص نفس.....

بند اول: کتاب.....

بند دوم: سنت.....

بند سوم: اجماع.....

گفتار سوم: شرایط ثبوت قصاص نفس.....

بند اول: تساوی در آزادگی و بردگی.....

بند دوم: تساوی در دین.....

بند سوم: فقدان رابطه پدری.....

بند چهارم: کمال عقل.....

بند پنجم: محقون الدم بودن.....

گفتار چهارم: جرایم مستوجب اعدام حدی.....

مبحث دوم: جرایم مستوجب اعدام در حقوق ایران.....

گفتار اول: جرم مستوجب قصاص نفس.....

گفتار دوم: ارکان مستوجب قصاص.....

بند اول: رکن قانونی.....

بند دوم: رکن مادی.....

بند سوم: رکن معنوی.....

الف: سوء نیت عام.....

ب: سوء نیت خاص.....

فصل سوم

بررسی فقهی و حقوقی زنده ماندن جانی بعد از اعدام

مبحث اول: روش اجرای حکم اعدام در فقه امامیه.....

گفتار اول: رجم.....

الف: زنای محصنه.....

ب: لواط.....

گفتار دوم: صلب.....

گفتار سوم: گردن زدن با شمشیر.....

گفتار چهارم: سوزانیدن.....

گفتار پنجم: پرتاب کردن از بلندی یا کوه، با دست و پای بسته.....

گفتار ششم: خراب کردن دیوار بر مجرم.....

مبحث دوم: روش اجرای حکم اعدام در حقوق کیفری.....

گفتار اول: رجم.....

گفتار دوم: صلب.....

- گفتار سوم: تیر باران.....
- گفتار چهارم: اعدام.....
- الف) زمان اجرای حکم اعدام.....
- ب) وظایف مامورین قبل از اجرای حکم.....
- ج) تشریفات اجرای حکم اعدام.....
- ۱- حضور مسئولین در نحوه صحیح اجرای حکم.....
- ۲- حضور پزشک قانونی.....
- ۳- حضور افراد مورد تقاضای محکوم.....
- ۴- حضور روحانی.....
- ۵- غسل محکوم.....
- ۶- خوردن و آشامیدن محکوم.....
- ۷- تهیه صورت جلسه.....
- ۸- نظارت بر اجرای حکم اعدام.....
- ۹- پایان مراسم اعدام و تحویل جسد محکوم به خانواده او.....
- گفتار پنجم: آیین نامه نحوه اجرای احکام حدود، سلب حیات مصوب ۱۳۹۸/۳/۲۷.....
- مبحث سوم: زنده ماندن شخص محکوم به اعدام پس از اجرای حکم در حقوق کیفری.....
- گفتار اول: اعدام حدی مجدد در حقوق کیفری.....
- گفتار دوم: اعدام تعزیری مجدد در حقوق کیفری.....
- مبحث چهارم: زنده ماندن شخص اعدامی از دیدگاه فقه.....
- گفتار اول: ادله تجدید اعدام.....
- ۱- کتاب.....
- ۲- سنت.....
- گفتار دوم: دیدگاه موافقان و مخالفان تجدید اعدام.....
- ۱- ادله مخالفان.....
- ۱-۱- قاعده درء.....
- ۱-۲- استحقاق مجازات اعدام مفسد فی الارض.....
- ۱-۳- تعمیم حکم فرار از مجازات رجم به مساله مواد مخدر.....

- ۴-۱- سکوت قانون و تفسیر آن به نفع متهم.....
- ۵-۱- دلالت صیغه امر.....
- ۶-۱- اصل کرامت انسانی.....
- ۷-۱- اصل احتیاط در دماء و نفوس.....
- ۸-۱- تعمیم موضوع سقوط حکم رجم در زناى محصنه.....
- ۲-۲- ادله موافقان.....
- ۱-۲- اصول قانونی بودن جرائم و مجازات.....
- ۲-۲- تعمیم ادله قائلان به عدم پیوند عضو قطع شده در حدود به جواز تجدید اعدام.....
- ۳-۲- اصل حقیقت در مفهوم اعدام.....
- ۴-۲- قاعده حفظ نظام جامعه.....
- ۵-۲- روایت أبان.....
- گفتار سوم: رویه قضایی.....
- نتیجه گیری.....
- منابع و مأخذ.....
- الف) کُتب فارسی.....
- ب) کُتب عربی.....
- ج) مقالات.....

تبیین موضوع

در حقوق ایران همچنان مجازات های سلب حیات یعنی قصاص نفس، رجم، صلب و اعدام وجود داشته و دارند. روشن ترین خصوصیت این نوع مجازات ها این است که این مجازات ها برگشت پذیر نمی باشد یعنی هدف غایی آن سلب حق حیات از محکوم علیه می باشد. به دیگر عبارت اگر-مثلاً- در مجازات قصاص نفس، با وجود اجرای ظاهری حکم و از بین رفتن آخرین رمق های حیات در محکوم علیه و حتی مرگ ظاهری وی، شخص از مرگ نجات پیدا کند، آیا باید حکم را اجرا شده دانست، یا اینکه به مبنای اینکه در هر صورت سلب حیات محکوم علیه، تحقق نیافته است، باید مجدداً به جهت حصول نتیجه مطلوب و سلب حیات حقیقی از محکوم علیه، حکم را مجدداً ولو چندین بار تکرار نمود؟ در حقوق کیفری قانونگذار برای اولین بار در (اجرای قصاص نفس) با وضع ماده ۴۳۸ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ تکلیف آثار بقای حیات را صرفاً در قصاص نفس اینگونه بیان نموده است. که در صورت چنین حالتی حق قصاص برای ولی دم محفوظ است...» لذا دیده می شود که قانونگذار، صرف صدق عنوان اجرای قصاص نفس را کافی ندانسته و برای رعایت اصل اساسی قصاص که مماثلت می باشد، حق ازهاق نفس را برای ولی دم مطلقاً مفروض دانسته است، بدین بیان که در صورت اجرای قصاص نفس توسط ولی دم یا واحد اجرای احکام و حتی در حالتی که قصاص با شیوه غیرمجاز انجام گیرد، حق قصاص همواره در حالتی که جانی زنده بماند، وجود دارد. در حقوق اسلامی مواردی جهت تداعی مطلب به ذهن به نظر می رسد که البته شاید کاربست آن با پژوهش ما قیاس مع الفارق باشد. مثلاً در سنگسار ممکن است شخص حین اجرای حکم از گودال بگریزد، که در این صورت اگر زنا با اقرار ثابت شود، برگرداندن او جایز نیست، چرا که فرار به منزله انکار اقرار است، و در مورد زنا نص خاص داریم که انکار بعد از اقرار مسقط حد است.

در حالی که سؤالی که در این قسمت مطرح می شود آن است که اگر پس از اجرای ظاهری حکم در محکوم به صلب، اعدام یا رجم، علایم حیات مشاهده شود، آیا ممکن است در مورد او حکم را دوباره اجرا کرد یا خیر؟ قانون مجازات اسلامی در این زمینه حکمی را بیان نموده است، فقهای امامیه نیز در مورد این مسئله بحثی را بیان نکرده اند و ظاهراً روایتی در این زمینه موجود نیست.

اما باید دید در مورد مجازات هایی که سلب حیات عنصر اساسی آن محسوب می شود می توان حق قصاص را با اعمال اصول عملیه (اصل استصحاب) باقی دانست؟ لذا در تحقیق حاضر این موضوع بررسی خواهد شد.

سوالات اصلی

۱- احکام زنده ماندن جانی در مجازات های سالب حیات در فقه امامیه و حقوق ایران چیست؟

۲- رویه قضایی در باب زنده ماندن در مجازات های سالب حیات چیست؟

سوالات فرعی

ملاک زنده ماندن جانی در مجازات های سالب حیات علائم مرگ ظاهری است یا علائم حیاتی پس از مرگ واقعی؟

فرضیه ها

فرضیه های اصلی

۱- از مهمترین آثار بقای حیات در مورد جانی یا محکوم علیه مستحق اعدام یا سلب حیات، ابقای حق سلب حیات است.

۲- رویه قضایی در باب زنده ماندن جانی در مجازات های سالب حیات متشدد و متعارض به نظر می رسد.

فرضیه های فرعی

ملاک زنده ماندن پس از علائم مرگ واقعی است نه مرگ ظاهری

پیشینه تحقیق

الف: کتاب

تا حد بررسی که داشتیم هیچ کتاب چاپ شده ای در خصوص موضوع تحقیق وجود ندارد.

ب: پایان نامه ها

حقوق محکومان به مجازات های بدنی و سالب حیات در مرحله اجرای مجازات در متون اسلامی و حقوق کیفری ایران، پایان نامه ای است که در دانشگاه قم، دانشکده حقوق و علوم سیاسی در سال ۱۳۹۱ در مقطع کارشناسی ارشد توسط خانم عفت عزیزی دفاع شده است.

وی چنانچه خود اشاره می کند در این پژوهش به دنبال تبیین حقوق محکوم در مرحله اجرای مجازات های بدنی و سالب حیات بوده است. ((دغدغه تضمین دادرسی عادلانه در آخرین مرحله فرایند دادرسی کیفری مقتضی اعطا و اجرای حقوق محکوم است. از آنجا که مرحله اجرا زمان تسلط عینی دستگاه قضایی بر مجرم بوده و علیه این فرد محکومیت قابل اجرا صادر شده است، نبایستی نسبت به سرنوشت او در دست مأموران و مقامات اجرایی بی توجه بود و باید با تضمین حقوق انسانی وی موجبات وصول به اهداف مجازات را فراهم نمود.)) محقق در این پژوهش در پی آن است ((تا حقوقی را که در متون فقهی و نظام کیفری ایران بیان شده در قالب های جدیدی بررسی و نقاط و ضعف نظام حقوقی کشور را مورد ارزیابی قرار می دهیم. پژوهش بصورت توصیفی و تحلیلی و جمع آوری مطالب به شیوه کتابخانه ای است. حق حیات، حق احترام، و اجرای علنی مجازات تنها در برخی موارد، سهولت در اجرای مجازات و جواز بی حسی در اجرای برخی مجازات ها و استیفای حقوق مالی مهمترین حقوق محکوم در مجازات های بدنی و سالب حیات است.))

چنانچه ملاحظه می شود پایان نامه مذکور تنها برخی جوانب موضوع را بررسی کرده است. در اصل حقوق محکوم علیه در پایان نامه ذکر شده بررسی شده است تا آثار بقای حیات. البته نقطه تلاقی تحقیق حاضر با پایان نامه موصوف نیز همین لزوم حفظ حقوق محکوم علیه پس از صدق عنوان ازهاق نفس است.

ج: مقالات و سایت ها

آثار بقای حیات در مجازات‌های سالب حیات در فقه امامیه و حقوق کیفری مقاله ۲، دوره ۴۸، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۴، صفحه ۲۰۱-۲۲۴ نویسنده‌گان حسن پوربافرانی کامران محمودیان اصفهانی

ایشان در مقاله خود بیان داشته اند: ((مجازات‌های سالب حیات، حق حیات را از مجرم سلب می کنند، اما گاه در اتفاقی نادر با وجود تأیید موت مجرم توسط پزشک قانونی علایم حیات در محکوم علیه ظاهر خواهد شد. سؤالی که مطرح می شود این است که آیا امکان اجرای مجدد حکم وجود دارد؟ و تکلیف آسیب‌هایی که محکوم علیه از اجرای مجازات اول متحمل شده است، چیست؟ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ در ماده ۴۳۸ به پیروی از نظر مشهور فقها، وضعیت آثار بقای حیات را صرفاً در قصاص نفس مشخص کرده است. در این نوشتار ضمن نقد مبنای فقهی و تحلیل ماده مذکور، آثار بقای حیات را در سایر مجازات‌های سالب حیات (اعدام، صلب، رجم) بررسی کرده، و به این نتیجه رسیده‌ایم که در این مجازات‌ها، اگر پزشکی قانونی مرگ مجرم را تأیید کند و صحت اجرای حکم نیز توسط مقام قضایی مجری حکم اعلام شود، اجرای مجدد حکم جایز نیست، در همین زمینه اگر صدمه‌ای هم از اجرای مجاز یا غیرمجاز اولیه حکم وارد شود، حق قصاص یا دیه برای مجرم به وجود نمی آید.))

ضرورت انجام تحقیق

تفاوت تحقیق حاضر با مقاله مذکور و سایر تحقیقات بیان شده، لحاظ و بررسی رویه قضایی است که در آثار

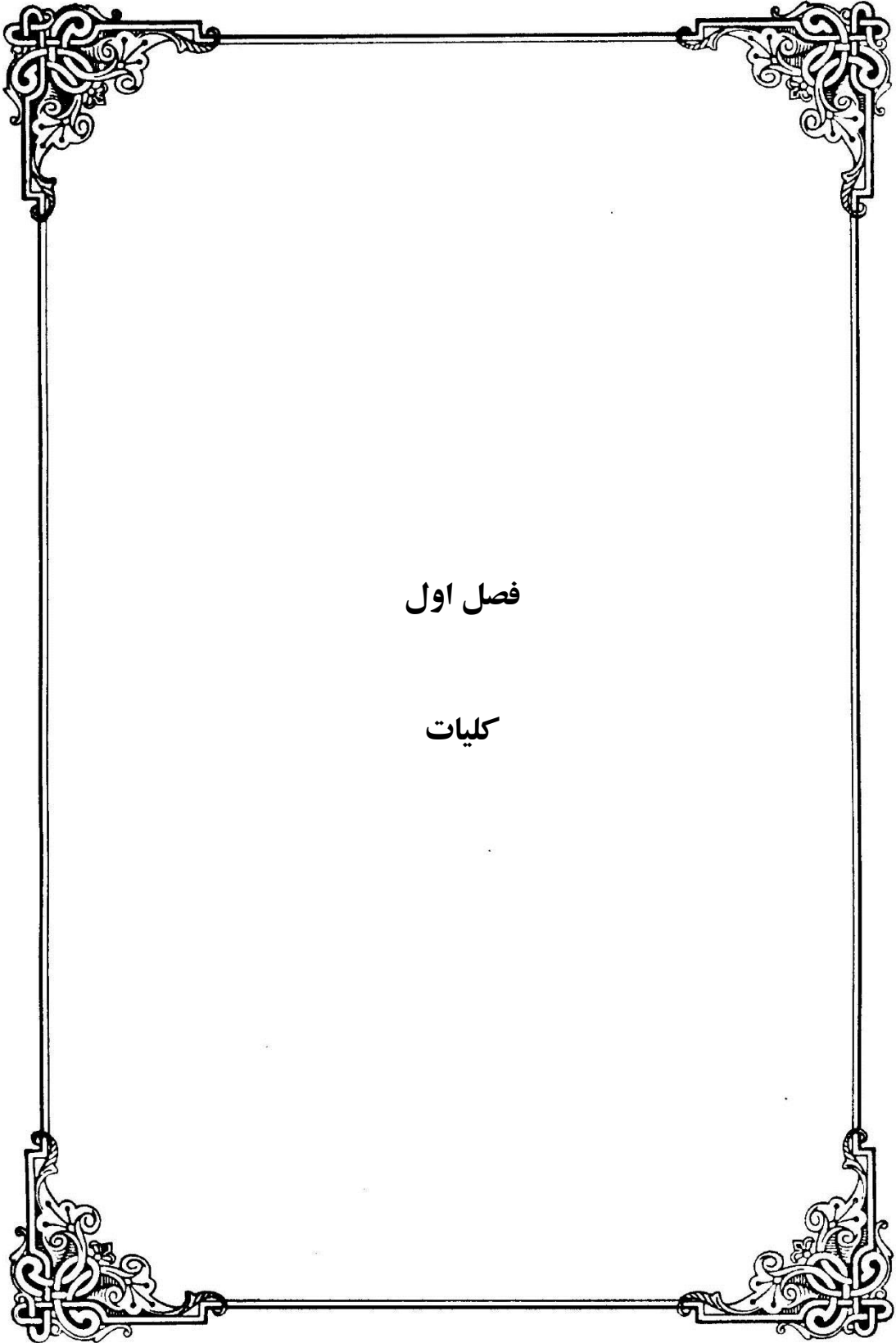
پیشین به چشم نمی خورد.

روش انجام تحقیق

در این تحقیق از روش توصیفی تحلیلی مبتنی بر مطالعه کتب، مقالات، جراید تخصصی و بهره‌گیری از سایت‌های اینترنتی استفاده شده است. روش تحقیق در این پژوهشنامه بصورت توصیفی-تحلیلی بر پایه مطالعات نظری است. در تهیه و تدوین این مجموعه از روش فیش‌برداری از کتب، مقالات، جراید تخصصی و بانک‌های اطلاعاتی و مطالعه مقالات و مسائل مرتبط در اینترنت استفاده خواهد شد.

اهداف تحقیق

- ۱- بررسی و تبیین آثار بقای حیات در مجازات‌های سالب حیات در فقه امامیه و حقوق ایران
- ۲- بررسی وضع قانونگذاری در فقه امامیه و حقوق ایران در خصوص جنایت وارده بر جانی یا شخص محکوم به سلب حیات
- ۳- بررسی امکان اجرای مجدد حکم محکوم به سلب، اعدام یا رجم در صورت بقای آثار حیات
- ۴- بررسی رویه قضایی در باب بقای حیات در مجازات‌های سالب حیات

فصل اول

کلیات

مبحث اول: واژه شناسی

در پهنه و گستره تاریخ علوم، واژه ها دستخوش تغییر و تحول می شوند و در زمانهای مختلف و علوم متفاوت به معانی مختلفی می توان دست یافت ، علم منطق در این رابطه به منظور روشن شدن محل بحث، به عنوان های مبادی تصویریه توصیه می نماید لذا ابتدا واژه های به کار رفته در موضوع بحث، عنوان و تعریف می شود.^۱

فایده مهم این کار تحریر محل بحث و جلوگیری از برداشت های ناصواب خوانندگان، در اثر معانی متعدد واژه ها می باشد بنابراین ، بیان مفهوم روشن از الفاظ و واژه های به کار رفته در نوشته ها امری ضروری و بدیهی به شمار می آید، لذا قبل از ورود به اصل بحث جنایت بر منافع، ضروری است که واژگان مطرح شده در بحث عنوان شود.

گفتار اول: مفهوم اعدام

الف: معنای لغوی

واژه عربی اعدام در زبان انگلیسی معادل واژه (execution) است ،مصدر باب افعال از ریشه (ع د م) می باشد. در زبان عرب ماده عدم به معنای نیستی و نابودی و از دست رفتن و ضد هستی است.^۲

در زبان فارسی نیز مثل زبان عربی، اعدام به معنی نیست کردن، نابود کردن، کشتن و درویش شدن می باشد.^۳

اعدام از واژه های غیر مصرح قرآنی است که می توان به مباحث آن ذیل واژه قتل دست یافت. قتل به معنای کشتن و ازهاق روح است.^۴ اصفهانی در ذیل واژه قتل می نویسد: اصل قتل ازاله روح از بدن است مثل مرگ، با

۱ مظفر، محمدرضا، المنطق، باب سوم، ص ۹۵.

۲ محمد بن مکرم، ابن منظور، ج ۱۲، ص ۳۹۲؛ زبیدی محمد مرتضی، تاج العروس، ج ۸، ص ۳۹۳، طریحی، فخرالدین، مجمع البحرین، ج ۳، ص ۳۹۳، فراهیدی، خلیل بن احمد، العین، ج ۲، ص ۱۱۵۶.

۳ دهخدا، علی اکبر، ج ۲، ص ۲۵۰۷. معین، ج ۱، ص ۳۰۴، عمید، ج ۱، ص ۱۸۹.

۴ قریشی، علی اکبر، مقایس الفقه، ج ۵، ص ۲۳۱.

این تفاوت که، به کار بردن واژه قتل به اعتبار کاری است که قاتل انجام می دهد و اگر به اعتبار فوت شدن حیات و زندگی باشد موت به کار می رود.^۵ برای نمونه در آیات ۱۹۱ و ۲۵۱ سوره بقره آیات ۳۰ و ۳۲ و ۹۵ سوره مائده، آیه ۱۵۷ سوره نسا و آیه ۱۰ سوره ذاریات، قتل به همین معنا به کار رفته است.

ماده عدم در احادیث به همان معنی لغوی آن یعنی نیستی به کار رفته است. امام علی علیه السلام خطاب به امام حسن مجتبی علیه السلام می فرمایند: «یا بنی لا فقر اشد من الجهل و لا عدم اعدم من العقل»^۶ یعنی پسر من هیچ فقری سخت تر از نادانی نیست و هیچ ناداری بدتر از ناداری عقل نیست. در جایی دیگر خطاب به ایشان می فرمایند: «لا تلم انسانا یطلب قوته فمن عدم قوته کثر خطایاه»^۷ به این معنی که انسانی را که طلب روزی خود می کند ملامت مکن چه هر کس روزی خود را نداشته باشد خطاهایش فزون گردد. در حدیث دیگری امام باقر علیه السلام می فرمایند: «لا مصیبه کعدم العقل و لا عدم عقل کقله الیقین»^۸ یعنی هیچ مصیبتی همچون بیخردی نیست و هیچ بیخردی همچون کمی یقین نیست. و نیز از حضرت علی علیه السلام روایت شده است که فرمود: از رسول خدا (ص) شنیدم که فرمودند: «... منعت العابد تلک السمکه بعینها لخطیه کانت منه فاردت تمحیصها عنه بمنع تلک الشهوه و اعدام ذلک الدوا و لیاتینی و لا ذنب علیه فیدخل الجنة»^۹ به این معنی که ماهی را برای عابد منع نمودم به خاطر گناهی که از او بود و اراده کردم که با جلوگیری از خواسته او و از بین بردن آن دارو گناهِش را پاک نمایم تا در قیامت در حالی بر من وارد شود که گناهی نداشته باشد تا او را داخل بهشت نمایم.

مراد از نحوه اجرا، راه و روش و رویه ی راندن و جاری کردن و به مرحله عمل گذاشتن حکم اعدام است.

^۵ راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات، ص ۶۵۵.

^۶ شیخ طوسی، محمد بن حسن ص ۱۴۶؛ مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، ج ۱ ص ۸۱.

^۷ مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، ج ۶۹ ص ۴۷.

^۸ همان، ص ۷۵ ص ۱۶۵.

^۹ همان.

ب: معنای اعدام در اصطلاح فقه

در فقه صراحتاً واژه اعدام به کار گرفته نشده است، لذا مباحث مربوط به آن را باید تحت اصطلاح قتل جستجو کرد. مفهوم قتل در فقه طبق معنای لغوی آن یعنی خارج کردن روح از بدن است.^{۱۰}

فقها قتل را به صورت مستقل تعریف نکرده اند بلکه تعاریفی که از آن شده، در بیان موجبات قصاص نفس بوده است. شهیدثانی در موجب قصاص نفس می نویسد: «ازهاق النفس ای اخراجها، قال الجوهری: زهقت نفسه زهوقاً ای خرجت و هو هنا مجاز فی اخراجها عن التعلق بالبدن اذ لیست داخله فیه حقیقه»^{۱۱}

ج: معنای اعدام در اصطلاح حقوق

مراد از اعدام در اصطلاح حقوق، مجازات مرگ است که برای ارتکاب جرم های خاص پیش بینی شده و کاملاً با معنای لغوی آن که نابود کردن است منطبق می باشد. بنابراین در اصطلاح حقوق کیفری، اعدام «شدیدترین نوع کیفر یعنی قطع حیات محکوم است». وسیله ی اعدام ممکن است هر شی یا فعل کشنده و ساقط کننده ای باشد از قبیل: چوبه دار، صندلی الکتریکی، تیرباران، غرق کردن، تزریق آمپول مرگ، مصلوب کردن، سنگسار و غیره. آن چه مهم است نابود شدن و قطع حیات محکوم است.^{۱۲}

---

^{۱۰} قلنجی، مهدی، *حقوق جزای عمومی*، ص ۳۵۷.

^{۱۱} شهیدثانی، زین الدین بن علی، *شرح لمعه*، ج ۱۰ ص ۱۱.

^{۱۲} اباذری، منصور، *حقوق جزا و جرائم عمومی*، ص ۱۱۷.

گفتار دوم: مفهوم قصاص

الف: معنای لغوی

از نظر لغوی قصاص به معنای مماثلت، مساوات و تعادل آمده است. علمای لغت هم چنین آن را دنبال کردن و پیگیری نمودن نشانه و اثر چیزی دانسته اند.^{۱۳}

ب: معنای اصطلاحی

بعضی از فقها با توجه به معنی لغوی قصاص، آن را مجازاتی می دانند که بر جانی متحمل شده و مانند آنچه کرده بر او اجرا می شود.^{۱۴}

برخی دیگر آن را به معنای، استیفای اثر جنایت اعم از قتل، قطع عضو، ضرب یا جراحت ذکر کرده اند. گویا قصاص کننده نشانه ای را که از جنایت جانی بر جای مانده است دنبال می نماید، وی را به همان روش مجروح می نماید.^{۱۵}

در قانون مجازات اسلامی ماده ۱۶ آمده است:

قصاص مجازات اصلی جنایات عمدی بر نفس، اعضاء و منافع است که به شرح مندرج در کتاب سوم این قانون اعمال می شود.

---

۱۳ جوهری، اسماعیل بن حماد، **الصحاح**، ج ۳، ص ۱۰۵۱، مرتضی زبیدی، محمد بن محمد، **تاج الدوس**، ج ۹، ص ۴۳۴، طریحی، فخرالدین بن محمد، **مجمع البحرین**، ج ۳، ص ۵۱۱.

۱۴ هو فعال من قصّ أثره أى: تبعه. المراد به هنا القود، لأنه يتبع أثر الجاني، فيفعل به مثل فعله. شهيد ثانی، زین الدین بن علی، **مسالك الافهام**، ج ۱۵، ص ۶۵.

۱۵ کتاب **القصاص بالكسر فعال من قصّ أثره إذا تبعه**، و المراد به هنا استيفاء أثر الجنایة من قتل أو قطع أو ضرب أو جرح، فكان المقتص يتبع أثر الجاني فيفعل مثل فعله، و يقال: اقتص الأمر فلانا من فلان إذا اقتص له منه. صاحب جواهر، محمدحسن بن باقر، جواهر الکلام، ج ۴۲، ص ۷.